

EN VARM GENERATIONSKOMEDI OM TRÅNGBODDHET OCH DRÖMMAR.

Hjärterum

RIKSTEATERN

AV LIDIJA PRAIZOVIĆ
REGI CHANTALE HANNOUCH RAHIMI

MED AMINA AVDIĆ, LINDA KUNZE NAHLIN, KLAS LAGERLUND, CAROLINE RAUF

LÄRARHANDLEDNING

Om lärarhandledningen

Denna lärarhandledning från Riksteatern är ett stöd för dig som ser föreställningen *Hjärterum* med dina elever. Här får du en rad förslag på hur du kan fördjupa föreställningsupplevelsen i klassrummet. Se innehållet i denna handledning som ett smörgåsbord där du väljer vad du anser är relevant för dig och dina elever.

Före turnéstart tar vi även fram ett extra förberedelsematerial riktat till dig med elever i behov av särskilt stöd. I materialet får du fördjupad information om förutsättningarna för föreställningen, både det praktiska runtomkring och själva innehållet. Både lärarhandledningen och det extra förberedelsematerialet hittar du på www.riksteatern.se/hjarterum

Vänliga hälsningar

Riksteatern Barn & Unga

Om Riksteatern Barn & Unga

Riksteatern bjuder in barn och unga till världar som de både kan spegla sig i och inspireras av. Vi litar på den unga publiken och möter året runt barn och unga i hela Sverige på deras egna villkor med modig, samtida och angelägen scenkonst. Det har vi gjort ända sedan 1964 då Riksteatern blev den första svenska teaterinstitutionen med en verksamhet som helt riktade sig till barn och unga i skolan.

Om föreställningen *Hjärterum*

Handlingen i korthet

Aya, Mamma och Lillebror bor tillsammans i en liten lägenhet. Det är mysigt att vara tillsammans även om det hade varit bra med en till toalett när Lillebror har förstoppning och det är svårt att låta bli att leka med alla ballongerna som mamma använder i jobbet. En dag knackar mormor på dörren. Hon har lämnat morfar och nu ska hon flytta in här. Trångt blir trängre, tjtatet tjtigare och mammas stress över att hon borde ha ett ”riktigt” jobb större. Samtidigt blir grannen Inga-Lills hot om hyresvärden alltmer påträngande. Aya försöker förstå allt som händer runtomkring henne, varför lillebrors toalettbesök får så mycket uppmärksamhet, varför mormor och morfar ska skiljas och varför mamma måste jobba hela tiden.

I pjäsen får vi en inblick i hur det är att leva tillsammans över generationsgränser och hur *Hjärterum* hör samman med *Stjärterum*, precis som i talesättet.

Bra att veta

Hjärterum spelas på svenska med inslag av serbiska ord och uttryck. Exempel på dessa finns i ordlistan på sid 22–23. Det är inte nödvändigt att veta vad dessa betyder för att förstå berättelsen. Föreställningen är ca 50 minuter lång utan paus.

Regissören har ordet

Stora frågor på liten yta

När jag växte upp flyttade vi runt en del och vid ett tillfälle mellanlandade vi i en etta på Kumminvägen i Örebro. Ett litet kök uppenbarade sig bakom två luckor. Det var det häftigaste tyckte jag som då var åtta år gammal. Min mamma som skulle baka libanesiskt bröd på den lilla ytan tyckte det var mindre häftigt.

Jag och mina syskon låg, precis som syskonen i *Hjärterum* tillsammans i en säng, fnittrandes och mysandes. Och

precis som pjäsens Aya kunde jag somna till en mix av mina syskons andetag och de vuxnas diskussioner om fakturor och ekonomi.

Jag kan väl känna igen mig i att som barn vara nöjd även med det lilla, så länge man har sin trygga förälder nära sig. Trots att pjäsens mamma kämpar med ekonomiska utmaningar är hon sina barns lycka och trygghet. För Aya och hennes lillebror är livet på många sätt en drömtillvaro med en närvarande mamma som gör det hon drömmer om och som målar barnens liv med glada färger och ger dem hopp. Men Aya ser också hur de vuxna kämpar och drömmer om rättvisa, både i hemmet och i världen. Hon försöker förstå, men försöker också få de vuxna, inte minst sin dramatiska mormor, att förstå.

Jag dras till hur den här berättelsen fångar komplexiteten, och kärleken, som kan finnas i en situation när tre generationer ska samsas på en liten bostadsyta. Jag inspireras av hur denna pjäs visar att det får finnas utrymme för bråk när alla är trygga med att det finns kärlek i grunden, utan att väja för den tuffa verkligheten. För att kunna ta vara på den ärligheten och samtidigt förhöja leken i texten används musik,

rörelse och rytm. Teaterns unika förmåga att på det här sättet kombinera olika uttryck i ett och samma rum gör det möjligt för publiken att riktigt känna det trånga, hur det skakar både i den lilla lägenheten och i karaktärernas inre. Min förhoppning är att både vuxna och barn ska dras med i denna dramatiska berg- och dalbana med ett riktigt förlösande slut.

Chantale Hannouch Rahimi
Regissör

Så här förbereder du dig och eleverna inför föreställningen

Den viktigaste uppgiften du som lärare har inför föreställningen är att skapa trygghet och nyfikenhet. Ge därför inga uppgifter i förväg utan fokusera på att informera om vad det är för slags föreställning och de praktiska förutsättningarna runt omkring, som var ni ska vara och hur lång föreställningen är, i det här fallet ca 50 minuter. Bra delar ur handledningen att gå igenom tillsammans innan är ”Om föreställningen” och ”Ordlistan”.

Om eleverna är ovana vid scenkonst kan det också vara bra att prata om vad det innebär att gå på en föreställning och hur det exempelvis skiljer sig från att se på film. Vad har eleverna för förståelse och förväntningar? Fundera också över hur dina förväntningar ser ut och vad du behöver ha koll på för att vara trygg i upplevelsen?

Se information om extra förberedelsematerial för elever med särskilda behov på sid 2.

Under föreställningen

Se till att vara på plats i god tid vid föreställningslokalen så att alla elever hinner landa i rummet och eventuellt gå på toaletten före föreställningen. Det är mycket lättare för den som inte har stress eller kissnödighet i kroppen att vara närvarande i rummet och ta till sig föreställningen.

Låt eleverna uppleva och engagera sig i scenkonsten utifrån sina perspektiv och sina förutsättningar. Barn har en förmåga att ge sig hän i scenkonstupplevelser som de flesta vuxna vant sig av vid. Den hängivenheten kan ta sig olika uttryck. En del sitter tysta men andra reagerar med både kropp och röst på det som händer på scen. Skådespelarna och teamet från oss delar ditt ansvar för publiken och har tränat på hur de ska möta elevernas energi. Det bästa du kan göra

för dina elever är att uppleva föreställningen tillsammans med dem. Skulle det uppstå en situation som gör att du som lärare behöver agera, försök om möjligt göra det på ett sätt som inte stör den övriga publiken. Vi vill självklart att alla håller sig på sina platser under hela föreställningen, men om någon skulle behöva lämna rummet finns vår personal till hands. Ofta kan det räcka med en hand på barnets axel eller att sätta sig där det är oroligt och stökigt. Vi vill att alla, så långt det är möjligt, håller sig på sina platser under hela föreställningen då rörelse ut och in ur lokalen stjäl fokus både för publiken och skådespelarna på scenen. Men om någon verkligen behöver lämna rummet finns vår personal till hands. Vi rekommenderar att ni är minst två vuxna per klass så att en lärare har möjlighet att följa med ut då vi inte kan ansvara för elever som lämnar lokalen. Om du är osäker på vad som kan förväntas av dig som lärare kan du alltid fråga produktionens turnéledare på plats före föreställningen.

Du kan också läsa mer i vår skrift *Att öppna nya världar* eller på riksteatern.se/foreochefter

Efter föreställningen

Var generös med tiden efter föreställningen. Låt upplevelsen sjunka in utan stress. Några kommer att vilja berätta direkt vad de tänkte och tyckte medan andra vill fundera för sig själva. Använd stunden efter föreställningen till att lyssna in de spontana reaktionerna och vilka funderingar som dröjer sig kvar hos eleverna. Dessa kan sedan fångas upp inom ramen för ett efterarbete på skolan.

Dramatikern Lidija Praizović: Erfarenheten från uppväxten resulterade i pjäs om trångboddhet

Hur fick du idén till pjäsen *Hjärterum*?

Den kom som en impuls, något på insidan som pockade på, ville komma fram, ville bli skrivet. Jag visste direkt att det skulle handla om Aya som bor med sin mormor, lillebror och mamma. Resten skedde under själva skrivprocessen och var väldigt emotionellt.

Vilket skulle du säga är huvudtemat i *Hjärterum*?

I beskrivningen av föreställningen står det ”trångboddhet och drömmar” och det tycker jag är ganska träffsäkert. Jag skulle också vilja tillägga kärlek. Jag har svårt att tänka mig att man kan skriva utifrån någon annan känsla än kärlek. Men kärleken är en komplicerad känsla som ger upphov till komplicerade relationer.

Har du egna erfarenheter av att bo tillsammans över generationsgränser?

Båda mina föräldrar är uppväxta i stora flergenerationshushåll på landsbygden i dåvarande Jugoslavien. Eftersom jag är uppväxt i Sverige fick jag främst uppleva det när vi var där på somrarna, men det är ändå en kultur jag bär med mig. Gränslösheten i världar som öppnar sig och krockar när olika generationer lever nära varandra finner jag hursomhelst produktiv i mitt skrivande.

Vad hoppas du att Sveriges lågstadieelever ska ta med sig hem efter din pjäs?

Jag blir glad om den tänds något i dem som sedan kan irra i deras egna själsliga och kroppsliga labyrinter.

Vad har tvåspråkigheten för betydelse i *Hjärterum* och hur arbetade du med den när du skrev manus?

Flerspråkigheten är central idag då vi är många som lever och navigerar mellan olika språk. Även om man inte förstår BKMS (bosniska/kroatiska/montenegrinska/serbiska) eller farsi, så kan man förhoppningsvis utifrån kontext och skådespelarnas kroppsspråk och uttryck ändå få ett hum om vad det handlar om. Man behöver heller inte förstå allt med huvudet!

LIDIJA PRAIZOVIĆ

Lidija Praizović är dramatiker, författare och kritiker som tidigare skrivit för Ung Scen Öst, Sveriges Radio Drama och Riksteatern Länk.

Tillbaka i klassrummet

Eftersamtal

Ett eftersamtal är ofta uppskattat och för många viktigt då det ger eleverna möjlighet att gemensamt processa sina intryck och fördjupa sin upplevelse. Ett sådant samtal behöver alltid utgå från elevernas behov. Det innebär att det ska finnas en inbjudan, men inget tvång, att dela med sig av sin upplevelse. För att skapa en genuin känsla av frivillighet och trygghet behöver samtalet formos som just ett samtal och inte som en redovisning av en skoluppgift. Uppmuntra alla att utgå från sig själva. Förkunskaper, erfarenheter och dagsform kan ha stor påverkan på den enskildes upplevelse och ingen tolkning är mer sann eller rätt än någon annans.

Det finns en mängd olika sätt att genomföra den här typen av samtal på. Här följer en enklare beskrivning av samtalsmodellen *En väv av tecken* som är den metod för konstnärliga samtal som vi på Riksteatern Barn & Unga använder oss av.

Repetitionsbild

Konstnärlig analys – en väv av tecken

1. Beskriv

Beskriv för varandra vad ni minns av föreställningen. Hur såg platsen ut? Vilka karaktärer var med? Fanns det likheter och skillnader? Vad var samma genom föreställningen och vad förändrades? Försök hålla beskrivningarna fria från värdering och tolkning. Att fokusera på det neutrala och konkreta gör det enklare för alla att delta. Om ni uppfattat något olika kan ni fundera på om och hur det påverkat er tolkning och upplevelse.

2. Tolka

Vad kan alla dessa saker ni beskrivit vara tecken på? Finns det detaljer som ger oss ledtrådar om vilken tid som föreställningen utspelar sig i eller om karaktärernas relationer och drivkrafter? Vad tror vi att föreställningen som helhet vill berätta för oss? Utgå från att alla konstnärliga val som gjorts är medvetna. Alla olika tolkningar är välkomna och målet är inte att komma överens om en gemensam ”rätt” tolkning utan att lyfta olika möjligheter och perspektiv.

3. Reflektera

I det sista steget öppnas samtalet upp för det egna tyckandet och tänkandet. Vilka associationer och minnen dyker upp? Vad tycker jag om detta? Reflektionen kan ske både i grupp och individuellt. Det viktiga är att eleverna ges en möjlighet att formulera sina egna tankar om föreställningen, med stöd i det gemensamma samtalet.

Även om samtalsmodellen följer en tydlig form med olika steg kommer du antagligen märka att samtalet tenderar att röra sig mellan de olika delarna. Detta är helt okej så länge samtalet upplevs som givande och intressant. Här följer några exempel på frågor du kan ställa för att styra och öppna upp samtalet.

- Kan du beskriva vad det var som gjorde att du tyckte att den var ful/fin?
- Kan du förklara för mig vad som hände som om jag inte varit där?
- Vad tror du mormor tänkte när hon gjorde så?
- Okej, du tänkte att det ljudet betydde att lillebror drömde, var det någon som tänkte något annat?

Filosofiska samtal

I ett filosofiskt samtal får eleverna diskutera fritt kring ett tema eller en fråga som de själva valt utifrån föreställningen. Om du som lärare vill hålla samtalet kring ett specifikt område kan du använda dig av våra exempel nedan.

FILOSOFISKA SAMTAL – STEG FÖR STEG.

1. Gör en minnesrunda där alla får säga något de kommer ihåg från föreställningen. Eller så kan du som lärare lyfta en specifik händelse eller ett tema.

2. Dela in eleverna i grupper om cirka tre till fem elever i varje. Låt eleverna inom grupperna komma överens om en fråga som de vill diskutera kopplat till föreställningen. Cirkulera bland grupperna och stötta där det behövs. Om en grupp inte hittar en bra frågeformulering går det bra att komma med ett mer tematiskt förslag.

3. Ett förslag från varje grupp skrivs upp på tavlan. Välj en fråga, exempelvis genom röstning, och diskutera i storgrupp. Känner ni er klara med en fråga kan ni välja en ny. Stressa inte utan ge er tid att verkligen gå på djupet med den fråga ni väljer.

4. Reflektera tillsammans om hur det var att samtala på det här sättet.

EXEMPEL PÅ TEMAN OCH FRÅGESTÄLLNINGAR FRÅN *HJÄRTERUM* ATT UTGÅ FRÅN:

- **Familj** – Vad är en familj? Hur kan olika familjer se ut? Vad betyder det att vara en del av en familj?
- **Jobb och pengar** – Varför behöver mamman ett annat jobb? Varför bor de så trångt? Varför behövs pengar?
- **Barnrätt** – Hur mycket ska barn få vara med och bestämma i en familj?

Eftersamtal i kombination med skapande och lek

Vi har goda erfarenheter av att ha samtal i flera olika former med skolklasser i de yngre åldrarna. Samtidigt vet vi att många barn har lättare att uttrycka sig i andra former. Det är fullt möjligt att kombinera olika samtalsmodeller med skapande och lek. Barnen kan exempelvis få beskriva i bildform eller med lera istället för med ord, eller så kan du låta barnen skapa fritt samtidigt som samtalet pågår. Det kan också vara ett sätt för barnen att orka hålla igång och minska pressen på att säga vad som förväntas. Är det en fysisk föreställning är det inte ovanligt att barnen vill utforska rörelser och situationer från föreställningen. Vad händer om samtalet tar formen av en gemensam utforskande lek?

Repetitionsbild

Fördjupande dramaövningar

På en linje

Nedan följer ett antal påståenden i par. Skapa en linje över hela rummet, antingen på riktigt med exempelvis ett snöre, eller en tänkt linje. Läs upp påståendena och sedan ska eleverna ställa sig vid den ände av linjen som symboliserar det påstående de håller med om. De kan också välja att ställa sig någonstans längs med linjen beroende om de inte vill gå fullt ut in i något av påståendena.

Alla ska fortsätta att bo tillsammans ↔ Mormor ska flytta ut så att de inte är så många.

Det är bättre när alla delar rum ↔ Det vore bättre om barnen hade egna rum.

Mamman borde jobba mer så att familjen kan bo lite större ↔ Mamman borde jobba mindre så att hon kan vara gladare och ha mer tid för barnen.

Mamman ska ta hand om mormor. ↔ Mormor kan ta hand om sig själv.

Barnen ska vara artiga och trevliga mot Inga-Lill ↔ Barnen behöver inte vara artiga och trevliga mot Inga-Lill när inte hon är artig och trevlig mot dem.

Barnens andra mamma borde stötta familjen för barnens skull ↔ Barnens andra mamma ska inte lägga sig i den här familjens liv.

Fyra hörn

Läs upp frågan nedan och ge varje svarsalternativ ett hörn i rummet. Eleverna väljer svarsalternativ genom att gå till respektive hörn. Låt sedan varje hörn motivera sina val, och de som valt ”annat-hörnet” kan få möjlighet att beskriva sin egen lösning.

Familjen i föreställningen har hamnat i en väldigt klurig situation. Vad tycker du att de ska göra?

- Mamma ska hitta ett nytt jobb.
- De ska samsas allihop i den lilla lägenheten.
- Mormor ska flytta ut.
- Annat.

Vem eller vilka ska få bestämma hur och med vilka familjen ska bo?

- Mamman ska bestämma.
- De vuxna ska bestämma tillsammans.
- De vuxna och barnen ska bestämma tillsammans.
- Annat.

Rekvisita

Föreställningen och läroplanen

Här nedan följer exempel på delar ur läroplanen som på olika sätt knyter an till föreställningen och detta material.

Skolans värdegrund och uppdrag

FÖRSTÅELSE OCH MEDMÄNSKLIGHET

Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse.

Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som verkar där.

Övergripande mål och riktlinjer

KUNSKAPER

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt har utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud.

Förskoleklassen

SYFTE

Undervisningen syftar till att främja elevernas fantasi, inlevelse och förmåga att lära tillsammans med andra genom lek, rörelse och skapande genom estetiska uttrycksformer samt med utforskande och praktiska arbetssätt.

CENTRALT INNEHÅLL

Språk och kommunikation

- Samtala, lyssna, ställa frågor och framföra egna tankar, åsikter och ar-

gument om olika områden som är bekanta för eleverna, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser.

Skapande och estetiska uttrycksformer

- Tolka och samtala om innehåll och budskap i olika estetiska uttryck.

Natur, teknik och samhälle

- Demokratiska värderingar och principer, i sammanhang som är bekanta för eleverna. Hur gemensamma beslut kan fattas och hur konflikter kan hanteras på ett konstruktivt sätt.
- Barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Fritidshemmet

CENTRALT INNEHÅLL

Språk och kommunikation

- Samtala, lyssna, ställa frågor och framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden som är bekanta för eleverna, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser.

Skapande och estetiska uttrycksformer

- Tolka och samtala om innehåll och budskap i olika estetiska uttryck.

Natur och samhälle

- Demokratiska värderingar och principer, i sammanhang som är bekanta för eleverna. Hur gemensamma beslut kan fattas och hur konflikter kan hanteras på ett konstruktivt sätt.
- Barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Kursplanen i Svenska

SYFTE

I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1–3

Tala, lyssna och samtala

- Strukturerade samtal. Att berätta om vardagliga händelser samt att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Att lyssna, ställa frågor och ge kommentarer.

Kursplanen i Samhällskunskap

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1–3

Att leva tillsammans

- Samtal om och reflektion över moraliska frågor och livsfrågor med betydelse för eleven.

Att leva i världen

- Mänskliga rättigheter inklusive alla människors lika värde och barnets rättigheter i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Rekvisita

Länktips

Att öppna nya världar – Om att uppleva scenkonst med barn och unga.

https://www.riksteatern.se/globalassets/riksteatern.se-ny/barn-och-unga/att_oppna_nya_varldar_ny24.pdf

Att gå på teater med publik i skolåldern.

<https://www.riksteatern.se/barn-och-unga/larare/att-ga-pa-teater-och-dans-med-barn-och-skolelever/att-ga-pa-teater-med-publik-mellan-7-och-13-ar/>

Filmad miniföreläsning (ca 15 min) om samtalsmodellen

En väv av tecken.

<https://www.youtube.com/watch?v=4ze8WBneIUs>

Lär dig vika ballongdjur, instruktioner och video (engelska)

<https://www.wikihow.com/Make-Balloon-Animals>

Delaktighet i praktiken – bli en av våra referensklasser

En referensklass tar del av den konstnärliga processen och tycker till om hela eller delar av en föreställning medan den skapas. På detta sätt är eleverna med och formar föreställningen. Det kan handla om att läsa manus, tycka till om handling och språk, delta i scenografi-workshop eller se delar ur en föreställning och samtala med regissör och skådespelare. Möten kan ske både fysiskt och digitalt. Alla slags klasser i hela landet är välkomna att anmäla intresse.

Läs mer och anmäl ditt intresse här: <https://www.riksteatern.se/barnoch-unga/larare/bli-en-referensgrupp-eller-provpublik>

Hjälp oss bli bättre

Vi på Riksteatern är måna om att det pedagogiska material vi tar fram är vad du som lärare och pedagog behöver. Därför ser vi gärna att du delar med dig av dina åsikter om denna lärarhandledning till oss. Vad är bra? Vad fungerar mindre bra? Vad har vi missat? Vi vill veta allt, från det stora till det lilla.

Du är varmt välkommen att dela med dig av dina tankar eller återkoppla till oss på barnochunga@riksteatern.se

Repetitionsbild

Skådespelare

Skådespelare i *Hjärterum* ovan från vänster är Linda Kunze Nahlin, Caroline Rauf, Klas Lagerlund och Amina Avdić.

Turnerande team

Det turnerande tekniska teamet för *Hjärterum* är Lina Wollter [kostym/rekvisitatekniker], Markus Vass [ljus- och ljudtekniker], Nils Svednell [scenmästare och teknisk samordnare].

Det är vi som jobbar med *Hjärterum*

Av **Lidija Praizović**

Regi **Chantale Hannouch Rahimi**

Scenografi **Erika Sjödin**

Kostymdesign **Cajsa Oscarsson**

Ljuddesign **Jonatan Eklund**

Maskdesign **Matilda Bragner**

Koreografi **Amina Avdić**

Ensemble **Amina Avdić, Linda Kunze Nahlin, Klas Lagerlund, Caroline Rauf**

Scenmästare och teknisk samordnare **Nils Svednell**

Ljus- och ljudtekniker **Markus Vass**

Kostym- och rekvisitatekniker **Lina Wollter**

Producent **Jenny Engström**

Marknadsförare **Sara P Borgström**

Redaktion lärarhandledning **Jenny Engström, Joacim Gustafson,**

Beatrice Sehlin Letfors

Konstnärlig ledare Riksteatern Barn & Unga **Malin Axelsson**

Föreställningen är ca 50 minuter lång

Läs mer om *Hjärterum* på riksteatern.se/hjarterum

RIKSTEATERN

Scenkonst som sätter tankar och känslor i rörelse, för alla överallt.

Närmare 38 000 medlemmar skapar möjligheternas scen och öppnar mötesplatser i hela Sverige.

riksteatern.se/hjarterum

Riksteatern

145 83 Norsborg

Tel: 08-531 991 00

info@riksteatern.se · riksteatern.se

RIKSTEATERN

